

שלוש שנים מפוזרות

מקורות

כט עמ' א "אמר רב הונא" עד כט ע"ב "ללילא לא עבידא", תוס', רא"ש, נמו"י; ר' יונה ד"ה "והא בתים", "אמר מר זוטרא אי טעין", "עלה בידינו ג' שנים שאמרו"; רמב"ן, רשב"א; רמב"ם הל' טו"נ פי"ב הל' ב-ג; טור סי' קמ, רמ"א שם סע' ח, ש"ך שם סק"ז וסקי"א.

שאלות

- א. "והא בתים דביממא ידעי ובלילא לא ידעי" – על מי הקושיה? האם בלי דברי רב הונא אי אפשר היה להקשות אותה קושיה? רשב"ם, ר' יונה, רמב"ן ורשב"א.
- ב. האם השכנים יודעים מה עושה המוחזק בכל רגע? על מי הם מעידים? רשב"א.
- ג. האם רבא חולק על אביי? רשב"א, רא"ש, נמו"י.
- ד. מה החזקה בשוכרים – הישיבה או התשלום? רשב"א ד"ה "דאתו", וד"ה "ואוקימנא".
- ה. "ואי טעין ואמר ליתו תרי סהדי" וכו' – האם זו טענת ודאי או ספק? רשב"ם, רמב"ם הל' טו"נ פי"ב הל' ב-ג, ש"ך סי' קמ סק"ז, מהדיר ר' יונה עמ' קיז הע' 47.
- ו. לאיזה עניין מתייחסים דברי מר זוטרא "ואי טעין... ומודי..." וכו'? רשב"א, תוד"ה "אמר מר זוטרא", רא"ש (שלוש שיטות) רמב"ם (שיטה רביעית). איך נפרש את הגמרא לפי כל שיטה? עיין ההבדל בגירסא ובפירוש המימרא הבאה בדין רוכלים. האם ר"ת ור"ח חולקים על רשב"ם? טור סי' קמ, רמ"א שם סע' ח, ש"ך שם סקי"א.
- ז. לפי מה נקבע אם המחזיק צריך להשלים את הזמן שלא היה במקום? ר' יונה עמ' קכא "עלה בידינו" – עמ' קכג, הערת המהדיר 64, רא"ש, נמו"י על סוף הסוגיה.

מהלך השיעור

הגדרת החיסרון במפוזרות – האם חיסרון במחזיק או באפשרות הערעור של מר"ק? הדיון בין המחזיק למערער – מאבק טענות. מהי רמת הידיעה הנדרשת מהעדים – כללית או מפורטת? כשיש שוכרים – האם הם המחזיקים בישיבתם או המשכיר מחזיק במה שמשלמים לו? האם חזקה היא מצד הגברא או מצד החפצא? איזו טענה צריך מר"ק לטעון כדי לחייב את המחזיק להביא עדים – טענת ודאי או גם ספק? בסוגיית "ואי טעין... ומודי" – האם המחזיק צריך להוכיח מגורים של כל יום או מגורים באופן כללי? האם תיתכן חזקה בשלוש שנים שאינן מיום ליום? דין אתרא דמוברי באגי,

חנותא דמחזא, רוכלין, מקומות של בית-הכנסת. היחס בין דיונים אלה לשיטות הרמב"ן והקצות בטעם החזקה.
להלן טבלה לסיכום השיטות:

למה מתייחס מר זוטרא	ואי טעין ואמר		ומודי...ברוכלין...	
	מי טוען	מה טענתו	מי מודה	מי הרוכלים
רמב"ם				
רשב"ם ריב"ם				
ר"ת				
ר"ח				

שיעור

א. דין מפוזרות

הדין וטעמו

רב הונא מחדש ששנים מפוזרות אינן עולות לשנות חזקה, והפירוש הפשוט הוא שגם אם מחזיק בנכס שלוש שנים לא תעלה לו חזקה. שתי סיבות אפשריות לדין זה: האחת, שכיוון שלא אכלם ברציפות יוכל המערער לטעון שלא החזיק כדמחזקי אינשי, ולכן מצד המחזיק אין כאן חזקה (רשב"ם ד"ה "שאכלן רצופות", ר' יונה ד"ה "אמר רב הונא"). השניה, שהמערער יוכל לטעון שבא ולא ראה אותו בקרקע ולכן לא מחה (רמב"ן ד"ה "מודה רב הונא", רשב"ם ד"ה "באתרא דמוברי").^א

ומודה רב הונא

הרמב"ם אינו מזכיר את הצורך בניר באתרא דמוברי באגי, ולדעתו ברור למה שנה זו אינה נחשבת לשנות חזקה, שכן לא עשו כלום בקרקע. לעומת זאת, בעל-העיטור (אות מ' מחאה) והגה"מ (הל' טו"נ פי"ב אות ד בשם ראב"ן), סוברים ששנה זו שעשה בה ניר עולה לו

א. קשה להכריע מה עיקר הטעם לפי הרשב"ם, מכיוון שבכמה דיבורים הוא מדגיש את התירוץ של המר"ק מדוע לא מחה, ומאיך הוא מנמק פעמיים את אי-המחאה במה שהיושב בקרקע לא החזיק כדמחזקי אינשי.

לשנות חזקה.² רשב"ם (ד"ה "באתרא דמובריי") ועוד ראשונים מסבירים שאמנם שנת הניר אינה יוצרת בעיית מפורזות, בתנאי שבאותה שנה נר אותה והמר"ק לא יוכל לטעון שבא ולא ראה אותו מחזיק – אך למרות זאת אינה עולה לו כשנת חזקה. על שיטה זו קשה ממה נפשך – אם הניר הוא סיבה מספקת שלא יאמר המר"ק שאף אחד לא החזיק, למה לא יעלה מן המניין? אם אינו סיבה מספקת להסיר את טענת מר"ק – למה לא יוכל לטעון מפורזות? אפשר לומר שרשב"ם סובר מעין דברי הרמב"ן שהחזקה נבנית בעיקר על שתיקת מר"ק, ולכן אם לא אכל שלוש שנים בפועל עדיין לא הגיע למצב "שאינן לך אדם שרואה את חברו אוכל שדהו שלוש שנים ושותק" (ע"פ רש"י במשנה). אמנם בעה"ע"ט סובר – מעין דעת הקצות – שכיוון שהחזיק בקרקע שלוש שנים כדמחזקי אינשי, גם אם לא אכל בפועל – עלתה לו חזקה.

אלא שאי-אפשר לקרב בין דעת רשב"ם לדעת הרמב"ן, שהרי הרמב"ן עצמו בדין מפורזות (כט ע"א ד"ה "ומודה רב הונא") כותב: "ומיהו שש שנים בעינן כיוון דאיכא דזרע" – נמצא שלדעתו אילו היו כולם מובירים היתה עולה לו שנת הניר לשני חזקה ולא יצטרך להשלימה.

באמת לשיטת הרמב"ן עצמו קשה, שהרי לדעתו טעם החזקה הוא מה שהמר"ק אינו מוחה שלוש שנות אכילה – ואיך תעלה לו שנת הובררה? אך אפשר להסביר שכוונת הרמב"ן לומר שבאופן כללי החזקת שדה היא באכילתה, וההובררה היא רק לצורך האכילה ולכן גם היא עולה לו לשנת חזקה, ודוחק. עוד י"ל, לפי מ"ש הרמב"ן (חידושים דף ל"ו, הובא לעיל) שמרא-קמא צריך היה למחות כבר מהרגע הראשון ולא אמרו ג"ש אלא מחמת טענת "אחוי שטרך". כיון שהמחזיק התחיל לאכול לפני שלוש שנים, שתיקת המערער כבר מוכיחה מן הרגע הראשון, ומאחר שעברו שלוש שנים יש לו תירוץ למה איבד שטרו. גם דרך החזקתו היתה כדמחזקי אינשי, שהרי הכל מובירים שדויתיהם למשך שנה בבקעה זו.

אפשר להסביר שראשונים אלה נחלקו אם לדמות שדה זו לשוככות ומרחצאות שחלק מהזמן לא משתמשים בהם, ומ"מ די בהן בשלש שנים, או לדמות אותה לשדה רגילה, כיוון שסו"ס יש הזורעים אותה. לדעת הרמב"ן אם כולם מובירים הרי דין השדה כשוככות וכדומה שאי"צ שלוש שנים של אכילה בפועל. אבל הרשב"ם סובר שבכל אופן צריך לאכול שלוש שנים בפועל, מכיון ששדה עשויה להוצאת יבול. לדעתו הובררה השדה היא אמנם הפסקה נצרכת ומוצדקת, ולכן אין חיסרון של מפורזות – אך סו"ס אינו נקרא 'אוכל את

ב. עי' מהדיר הרשב"א כאן הע' 29, 31.

השדה'. דין זה אינו דומה לדין בורות-מים, שמלכתחילה זמן השימוש שלהם ביום או בשנה מוגדרים ומוגבלים. גם סברא זו היא מצד המערער, שעד שלא רואה שאוכלים את שדהו שלוש שנים אינו צפוי למחות, וכסברת הרמב"ן בטעם חזקת ג"ש. אמנם יש להתאים את דעת הרשב"ם וסיעתו הסוברים ששנת ניר לא תעלה למנין ג"ש, לסברא שרק לאחר שאוכל ג"ש ורואה שלא מוחים בו שוב אינו נזהר לשמור שטרו, וכאן חסרה אכילת השנה הנוספת. סברא זו היא מצד המחזיק, וכדעת הקצות בטעם חזקת ג"ש.³

הסבר הקושיה "והא בתים"

ר' יונה ועוד ראשונים שואלים על קושיית הגמרא "תנן חזקת הבתים, והא בתים" וכו', למה הקשו דווקא על רב הונא? היה אפשר להקשות על המשנה עצמה – כיצד אפשר להביא עדים על שלוש שנים של מגורים? הרמב"ן בתירוצו האחרון אומר שבאמת יכלו להקשות על משנתנו, אבל כיוון שרב הונא דיבר בסוגיה זו הקשו עליו. אולם בתירוצו הראשון (וכ"כ ר' יונה בתי' הראשון) מסביר הרמב"ן שאלמלא דברי רב הונא היינו סוברים שבחזקת הבתים די באכילת שש שנים של ימים בלבד, ורק בגלל דברי רב הונא אין די בכך. הסיבה היא שמר"ק יכול לומר באתי בלילות ולא ראיתיך. אמנם תיתכן גם טענה אחרת, שיאמר לו שלא החזיק כדמחזקי אינשי. הרמב"ן לא הביא טענה זו, ומכאן נראה שגם אם החזיק כדמחזקי אינשי עדיין אפשר לטעון באתי ולא ראיתיך, כלומר יש הסבר טוב לשתיקה גם כשהחזקה היתה טובה. הדבר מתאים לשיטתו בטעם החזקה, שנוצרת משתיקת המר"ק. אמנם רשב"ם (ד"ה "בליליא לא ידעי" וד"ה "אמר מר זוטרא") מסביר שלולא דברי רב הונא היה די בעדות כללית על הימים והיינו אומרים שמסתמא גר גם בלילות. דין מפוזרות מחדש שמר"ק יכול לטעון שכיוון שבא ולא ראה אותו בלילות לא חש למחות, כיוון שסוג כזה של חזקה אינו כדמחזקי אינשי. יש לציין שהרשב"ם מביא את שני ההסברים: האחד – שבא ולא ראה, והשני – שאינו מחזיק כדמחזקי אינשי. כלומר, אין די בטענת 'באתי ולא ראיתי', שהיא תירוץ למה לא מחה (ולדעת הרמב"ן די בזה), אלא צריך לטעון שיש ריעותא בהחזקת המקום שהוא ערער על המחזיק.

הרמב"ן ור' יונה בתירוצם השני אומרים שאלמלא רב הונא היינו מסתפקים בשלוש שנים של ימים, ואי"צ לומר שמסתמא גר גם בלילות. למרות זאת לא היינו אומרים שאלו שנים

ג. על פי מהדיר הרשב"א (הנ"ל). עיין שיעור שני על חזקת ג"ש מקורה וטעמה שפירשנו דעת רשב"ם כדעת הקצות.

מקוטעות – מכיון שכך מחזיקים בבתים, אבל בגלל דין מפוזרות גם הלילות חשובים ליצירת החזקה, ולכן צריך עדות שוכרים או שכנים. יש להקשות, מדוע דין מפוזרות דורש ישיבה של יותר זמן? ממנ"פ – אם בית הוא כשובכות אין צורך בלילות, ואם הוא כשדות גם בלי דין מפוזרות צריך לילות! ר' יונה מתרץ שבאמת די בהחזקת בית בימים כדי להגדיר אותו כאוכל פירות הבית, אבל דין מפוזרות מלמד שיש צורך באופן החזקה רצוף, שאם לא כן אינו מחזיק כבעלים והלה יכול לטעון שיש לו סיבה לשתיקה. גם מדברי ר' יונה אלה נראה שהעיקר הוא שתקת המערער וכדלהלן. הרמב"ן מתרץ שאמנם בשלש שנות ישיבה בימים אין חיסרון בחזקה, אבל יש סיבה טובה לשתיקה שיאמר באתי בלילות ולא ראיתך, ומתאים לשיטתו שהשתיקה יוצרת את החזקה.

תירוצי אביי ורבא

על קושיית הגמרא איך יעידו על שלש שנים מלאות, תירץ אביי "שיבכי מידע ידעי", כלומר השכנים יעידו. אלא שלכאורה עדיין קשה – מנין להם שישב שם ביום ובלילה? ר' יונה והרשב"א מסבירים שאמנם אין השכנים יודעים באמת בכל רגע שהשכן נמצא, אלא שמעידים שאם היה יוצא ומוציא חפציו היו מרגישים. אמנם רבא תירץ שמביא שוכרים המעידים שגרו שם שלש שנים. הרשב"א מסביר את דברי רבא בשני אופנים: האחד – רבא חולק על אביי ודורש עדות טובה יותר, ולכן צריך שוכרים. השני – רבא אינו חולק על אביי אלא מביא דוגמא אחרת לעדות שתועיל בבתים.⁷

ר' יונה (ד"ה "ואי טעין") כתב שמסתמא תועיל עדות השכנים, אך הוסיף שאם המר"ק ידרוש עדות טובה יותר בטענה שבא ולא ראה, יצטרך המחזיק להביא שוכרים שיעידו כיון שהיא ראייה חזקה יותר. לכאורה קשה על דבריו ממנ"פ – אם די בעדות שכנים מדוע טענתו תחייב עדות טובה יותר? אם עדות שכנים אינה מספקת – מדוע יש צורך בטענה כדי לדרוש עדות שוכרים? את דברי ר' יונה יש לתרץ ע"פ שיטתו בטעם החזקה⁸, שהחזקה בנויה על שתיקתו של המר"ק. לכן כשיש למר"ק הסבר טוב מדוע שתק, יצטרך המחזיק להביא ראייה טובה יותר שתסתור את טענתו, וכאן הרי טוען שבא בלילה ולא ראה. עוד יש לומר⁹

ד. גם הרא"ש ונמו"י סוברים שרבא אינו חולק על אביי.

ה. לעיל, שיעור חזקת ג' שנים מקורה וטעמה.

ו. ע"פ מש"ל בשיעור על חזקת ג"ש.

שהחזקה מתבססת על טענת המחזיק,¹ לכן כשהמר"ק טוען טענה טובה המערערת את טענתו של המחזיק יש להתחשב בה. נמצא שהדיון בין המחזיק למערער אינו אלא "מאבק טענות".

הרשב"א (ד"ה "ואוקמה רב אשי") הקשה – אם השוכרים מחזיקים את הכסף בידם ועדיין לא שילמו, כיצד עלתה לו חזקה? בתחילה הביא את תירוץ הראב"ד שמדובר שנתנו לו שטר חוב על הכסף. לדעתו, התשלום שהשוכרים משלמים למחזיק הוא אכילת הפירות שלו, וממילא יש כאן רצופין, שהרי משלמים לו על כל רגע שהבית עומד לרשותם גם אם אינם גרים בו. אך דעת הרשב"א עצמו היא שאי"צ לזה, והשימוש שדרו בבית הוא הפירות – והרי ישבו בבית מחמתו ובשליחותו. ההבדל להלכה בין הרשב"א לראב"ד הוא כפי שציין הרשב"א, שלדעתו אם השאיל את הבית לאחרים תהיה חזקה ולא רק כשהשכיר. לדעתו אין השוכרים עצמם מחזיקים, אלא הם עושים זאת עבור מי שהורידם לבית. משאי"כ לדעת הראב"ד שהישיבה עצמה אינה נזקפת לטובת המשכיר אלא הכסף שקיבל, והשואל אינו משלם לכן אי"ז חזקה.

ז. שהרי אין לו עדים שהלה שתק, וכהערת הקוב"ש אות קד המובאת לעיל שיעור חזקת ג"ש.

ב. איכות החזקה והעדות עליה (ואי טעין... ומודי...)

עיקרי שיטות הראשונים בטבלה דלהלן:

ומודי... ברוכלין...		ואי טעין ואמר		למה מתייחס	
מי הרוכלים	מי מודה	מה טענתו	מי טוען	מר זוטרא	
המחזיק, וטוענים למערער ודורשים מהמחזיק להביא עדים שגר ביום ובלילה	מר זוטרא	שמא לא גר בלילות – הן כלפי המחזיק והן כלפי שוכרים שגרו שם.	המערער	לדברי רב הונא אביי ורבא	רמב"ם
המערער, וטוענים לו שמא המחזיק ניצל את היעדרותו	מר זוטרא	ברי לי שלא דר בלילות	המערער	לרב הונא אביי ורבא	רשב"ם ריב"ם
העדים, ואינם צריכים להעיד אלא שבכל פעם שבאו ראו שהבית בחזקתו	רבא מר זוטרא ואביי	יבואו עדים שיעידו שבכל פעם שהיו נכנסים היו רואים את המחזיק (עדות כללית ולא מפורטת).	המחזיק	לאביי ורבא	ר"ת
הדיירים, ואין צורך שיגורו כל יום אלא כדרך הרוכלים.	רבא	יבואו שוכרים שגרו שלוש שנים וכבר יצאו מכאן, ואינם נוגעים בדבר.	המחזיק	לקושיית רב יימר	ר"ח

ר"ח ורמב"ם

שתי השיטות הקיצוניות הן ר"ח מן הצד האחד, והרמב"ם מן הצד האחר.⁷ לדעת ר"ח במקרה שהיושבים הם רוכלים, גם אם ידוע לנו שלא גרו כל הזמן חזקתם קיימת. הרא"ש הוסיף בדעת ר"ח שגם אם הוא עצמו אינו מביאם כיוון שחושב שלא יועילו – אנו נאמר לו להביאם. לעומת-זאת, לדעת הרמב"ם, במקרה של רוכלין אפילו טענת שמא של המערער

ח. כך כתב הטור סי' קמ ס"ג, וסברא פשוטה היא.

תספיק כדי שיצטרך המחזיק להביא ראיה שגר שם כל הזמן – ובעצם שלא היה רוכל במשך שלוש שנים (להלן נדון בדעת הרמב"ם).

יסוד המחלוקת הוא כאשר המקום עשוי לניצול של יום ולילה, אבל המשתמש הזה אינו רגיל בכך ומבחינתו מגורים לא רצופים הם מציאות רגילה. את סברות המחלוקת אפשר להסביר בשלש דרכים. **האחת** – לדעתו של ר"ח החזקה נוצרת מתוך השימוש של ג' שנים מצד המשתמש (גברא) אבל לדעת הרמב"ם החזקה נוצרת מצד המקום (חפצא). **השניה** – לדעת הרמב"ם החזקה בנויה על שתיקת המערער, מעין דעת הרמב"ן,^ט ואם הוא לא ראה אכילת ג' שנים יכול לומר שלא הייתה לו סיבה למחות. אמנם ר"ח סובר שהחזקה בנויה בעיקר על שימוש המחזיק, ומעין דעת הקצות, וכשנהג כראוי בהחזקת הקרקע נקרא שאכל שלוש שנים. **השלישית** – ר"ח סובר כרמב"ן, אלא שלדעתו אם המר"ק ראה את המחזיק משתמש כמו שרגיל איש כזה (רוכל) – צריך היה למחות, ומשלא מחה יש ראיה שמכר את הקרקע (להלן נרחיב הסבר זה).

רשב"ם ור"ת

לדעת רשב"ם (וריב"ם) המחזיק צריך להביא עדים שגר גם בלילות. הטור (ובעקבותיו הרמ"א ס' קמ סע' ח) הבין שר"ת חולק על רשב"ם, ולדעתו אין צורך בזה. הטור סובר גם שר"ת ור"ת הם שיטה אחת. לכאורה היה נראה לחלק ביניהם, שלדעת ר"ת יש צורך במגורים שלוש שנים אלא שדי בעדות כללית ולא מפורטת, ולר"ח אין אפילו צורך בשלוש שנים אם מדובר ברוכלין. אבל הטור הבין שהמשותף בין ר"ח לר"ת הוא שמתחשבים בדעת המחזיק הסובר שישב די הצורך להיות בטוח בחזקתו, ולא בדעת המערער, ולכן תפס אותם כשיטה אחת. פירוש זה מתאים יותר לדעת הקצות שחזקת ג"ש היא תקנה מתוך הבנת התנהגותו של המחזיק.

אבל הש"ך (שם סק"א) חולק וסובר שאין מחלוקת בין ר"ת לרשב"ם. העיקר לדעתו הוא כרשב"ם והרמב"ם שיש צורך להעיד על הכול, ור"ת יודה לרשב"ם שאם המר"ק יטען ברי שלא דר בלילות נקבל את טענתו. מה שאמר ר"ת שדי בעדות סתמית שבכל פעם שנכנסו היו רואים אותו – היינו אם לא ערער מר"ק בטענת ברי. אנו מתחשבים בדעת המערער ובסיבות לשתיקתו, כיוון שהשתיקה היא היוצרת את החזקה (כשיטת הרמב"ן בטעם החזקה).

ט. כמ"ש לעיל סוף שיעור שני על חזקת ג שנים.

אמנם מלשון ר"ת נראה כמו שהבין הטור, שכתב "דמילתא דלא אפשר הוא" – לא שכרגע אינו צריך להביא ראיה כזו, אלא שהדבר אינו אפשרי, ואפילו אם המערער יטען ברי, סו"ס אי-אפשר להביא עדים כאלה. לכן נראה שלר"ת גם אם המערער יטען שהמחזיק לא היה בבית חלק מהזמן אינו מרע חזקתו בכך. כך משמע גם ממה שלדעת ר"ת מר זוטרא בא לענות על השאלה איך מעידים על היום והלילה, ומכאן שאי"צ יותר מזה.¹

איכות טענת המערער

רשב"ם, רא"ש, ריב"ם ורשב"א מסבירים, שדווקא אם המערער טוען טענת ברי יוכל לדרוש מהמחזיק עדות יום ולילה. ר' יונה האריך להוכיח זאת, וסברתו היא שאם די בטענת שמא מדוע אנו צריכים את טענתו? נטען אנו בעצמנו שמא לא דר בלילות! לעומתם הרמב"ם (הל' טו"נ פ"ב ה"ב) כתב שגם טענת שמא תועיל. הש"ך (חו"מ סי' קמ סק"ז) דחק בדעת הרמב"ם שכוונתו לומר שבא כמה פעמים בלילה והמחזיק לא היה שם, ולכן טענתו אינה שמא גמור, אלא קרובה לברי. אמנם ה"ה כתב בפירוש שלדעת הרמב"ם טענת שמא מועילה. גם הרמב"ן (בחידושו סוף כט ע"א) כתב במפורש "מיהו מסתברא דלא בעינן ברי אלא כיוון דאמר ליתו ולסהדו הוי טענה, והכי דייקא לישנא דגמרא".²

נראה לומר שטענת שמא של המר"ק היא בעצם טענת ברי, שכן לדבריו היה לו ספק בהחזקת המחזיק ולכן לא מחה. מכיוון שלדעת הרמב"ם³ השתיקה היא חלק מהראיה – כשהיא מתערעת, אפילו מחמת טענת שמא, נפלה הראיה. אבל לדעת רשב"ם העיקר בחזקת ג' שנים הוא המוחזקות של המחזיק, לכן רק טענת ברי מערערת אותה. אלא שלפי מ"ש לעיל, יתכן שלדעת רשב"ם העיקר הוא שתיקת המערער. לפי-זה יש לומר שלדעתו תירוצו של המערער שלא מחה כיוון שסבר שמא המחזיק לא דר בלילות, אינו מספיק כדי לבטל את הראיה שבשתיקתו, ולכן רק בטענת ברי יוכל לדרוש עדים שגר גם בלילות.

י. עוד יש להעיר, שלפי ר"ת ור"ח הגמרא אינה עוסקת בטענת המערער לעדות טובה יותר. מעין זה ראה בנתיבות סימן ק"מ סק"ה.

יא. ראה מהדיר ר' יונה הע' 47 שתירץ בדוחק באופן אחר.

יב. לעיל ב.

ג. חזקה בדברים שאין שימושם תדיר (סוגיית חנותא דמחוזא)

במשנה מנו שדות ובורות כדבר שחזקתו מיום ליום, למרות שלכו"ע אין צריך להשתמש בהם בלילה. הגמרא הוסיפה שני דינים שבהם מודה רב הונא: אתרא דמוברי באגי, וחנותא דמחוזא. הראשונים הוסיפו ודנו בדין מקומות של בית הכנסת לדעתו של רב הונא.³ על כל אלה יש לשאול – האם צריך להשלים את הזמן החסר?

שיטות הראשונים בדין השלמת הזמן החסר:

הגה"מ	ר' יונה	רא"ש	רמב"ם רשב"ם תוס'	
לא צריך	צריך	צריך	צריך	אתרא דמוברי באגי
_____	צריך	לא צריך	ר"ח – לא צריך	רוכלין
_____	לא צריך	צריך	צריך	חנותא דמחוזא
_____	צריך	לא צריך	_____	מקומות של ביהכ"נ
_____	לא צריך	לא צריך	לא צריך	בורות שיחין ומערות

הסבר מחלוקת הראשונים

לדעת ר' יונה יש להשתמש בחפץ שלוש שנים. לכן גם באתרא דמוברי באגי וגם ברוכלין יצטרך המחזיק להשלים לשלש שנות חזקה מלאות, כיוון שלא דנים מצד הגברא אלא מצד החפצא. לדעתו צריך לומר שחנותא דמחוזא דומה לבורות ולכן אין צריך להשלים. לעומת זאת, לדעת הרא"ש חזקת השימוש היא מצד הנהגת הבעלים, הגברא, לכן ברוכלין לא צריך להשלים.⁷ אבל קשה על פירוש זה, שהרי הרא"ש סובר בחנותא דמחוזא שצריך להשלים, ואם הקובע הוא הגברא, למה ישלים? י"ל שהרא"ש סובר שברוכלין הבית עומד כל העת לשימושו של המחזיק, וכשירצה יבוא, ולכן גם כשאינו בבית נחשב שהוא משתמש בו. לכן נימק את הצורך בהשלמה בחנותא בכך שזו היעדרות קבועה, ויש כאן קביעות של חוסר שימוש. הסבר זה מתאים לשיטתם.¹⁰ ר' יונה סובר שהחזקה היא מצד שתיקת המערער, ולכן צריך המחזיק להשתמש בנכס כל הזמן האפשרי. אמנם הרא"ש סובר שהחזקה היא מצד

יג. בדין מקומות של בית-הכנסת, ראה עוד להלן שיעור בסוגיית "שכונני גואי".

יד. ע"פ המהדיר בהע' 64.

טו. אבל עיין עוד בשיטתם לעיל שיעור שני על חזקת ג שנים סעיף ב, ולהלן שיעור שכונני גואי שוקי בראי.

שימוש המחזיק, ולכן די בשימוש כפי שהוא רגיל מצד מקצועו (רוכל). אמנם בחנותא דמחוזא שההיעדרות בלילות היא קבועה, אי אפשר להגדיר שהמקום משמש אותו כל הזמן. חנותא דמחוזא מצויה בתוך בית מגורים ובמקומות אחרים היו רגילים למכור בה ביום ולישון בלילה. לכן מחוזא היא רק מקום בו נוהגים אחרת בחנות ולא מנצלים את כל שימושיה, ולא הוי חזקה. בעניין זה היא שונה מבורות שמועד השימוש בהם חלקי באופן מהותי.